

Түбөлүк
республикалык
Библиотека
И. А. С. Пушкина

Республиканын нийтисел-политиктиг солуну

Солун 1925
чылдың август
31-де үнүп
ЭГЕЛЭЭН

ШЫН

№ 108 (14832)

1992 чылдың июнь 6, суббота

Солунга ат салган багы 24.00 Чагыдар өрттө 10 коп. Садар өрттө 1 рубль.

РАЙОННАР ЧАГЫРГАЛАРЫНЫН
ДАРГАЛАРЫН ТОМУЙЛААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН
ПРЕЗИДЕНТИНИН ЧАРЛЫКТАРЫ

Шой-оол Ирготоев Намны — Мөнгүн-Тайга райкуко-
мунун даргазы эрге-хүлээлгениден хостааш, Мөнгүн-Тайга
район чагырганын даргазына томуйлар.

Камбаа Дамчатоев Биче-оолду — Чаа-Хөл райкуко-
мунун даргазы эрге-хүлээлгениден хостааш, Чаа-Хөл район
чагырганын даргазына томуйлар.

Сагаан-оол Кызыл-оолонга Долгары — Току райкуко-
мунун даргазы эрге-хүлээлгениден хостааш, Чаа-Хөл район
чагырганын даргазына томуйлар.

ЧАЙ ДУШКЕН. СҮТ КӨВҮДЭЭН

Чайны баштайгы айы
июнь келген. Бир эвес ост-
сигенин байдалы айыр бол-
ду. Улуг-Хем районда ол
адына-не когарары үнүп
олуур. Чай кандашканын
эгеледи, өйтсеген чегей бо-
лур-дур деп хомуудаар арга
чок. Эрткен күш Улуг-Хем
районунун совхозтарына ко-
чуг берге байдалга эрткин,
эвээш эвес мал өлүп хораан-
да болза, арткан улуг мал-
ды, оон чаш төдүн келер
күске чедир семес, шыраак
кылдыр оларгазы ап бо-
лурунун ардагы бар.

Чайны баштайгы айы
июнь келген. Бир эвес ост-
сигенин байдалы айыр бол-
ду. Улуг-Хем районда ол
адына-не когарары үнүп
олуур. Чай кандашканын
эгеледи, өйтсеген чегей бо-
лур-дур деп хомуудаар арга
чок. Эрткен күш Улуг-Хем
районунун совхозтарына ко-
чуг берге байдалга эрткин,
эвээш эвес мал өлүп хораан-
да болза, арткан улуг мал-
ды, оон чаш төдүн келер
күске чедир семес, шыраак
кылдыр оларгазы ап бо-
лурунун ардагы бар.

Чайны баштайгы айы
июнь келген. Бир эвес ост-
сигенин байдалы айыр бол-
ду. Улуг-Хем районда ол
адына-не когарары үнүп
олуур. Чай кандашканын
эгеледи, өйтсеген чегей бо-
лур-дур деп хомуудаар арга
чок. Эрткен күш Улуг-Хем
районунун совхозтарына ко-
чуг берге байдалга эрткин,
эвээш эвес мал өлүп хораан-
да болза, арткан улуг мал-
ды, оон чаш төдүн келер
күске чедир семес, шыраак
кылдыр оларгазы ап бо-
лурунун ардагы бар.

ЭКОНОМИКАНЫН КӨРҮНҮҮНДӨ

Тыва Республиканын Президентин Ш. Д. Ооржак-
тын сөөгү хунерге ат салган документтеринде долу
айткан каан айтырларга хамаарыштыр Тыва Респуб-
ликанын Чазанын Даргазынын бирги орадакчызы —
экономика министри В. Б. Салчак-биле чутай кылган
улус бис.

Барааннар болгаш мате-
риалдар салдатарга болгаш
базааларда эгедер чымдыр:
34 инек ара салган, 53 бызаа өлүг
төрүүтүнген, 67 бызаа өлгөн.
Бызааларын өлүп хораар чо-
руу «УТКА 25 чылы», «Күш-
ажылдын хостуу», «Ак-Тал»
совхозтарда эн төй, Чижээ-
дээр, «УТКА 25 чылы» сов-
хозтун инектери 6 бызааны
ара салган, 11 бызааны өлүг
төрөн, а 22 бызаа өлүп хо-
раан. Ара салган, өлүг тө-
рүүтүнген бызааларын сала-
вакка, «Күш-ажылдын хос-
туу» совхозка 18, «Ак-Тал»
совхозка 10, Түдүм Кеңал-
оол аттыг совхозка 9 бызаа
өлүп хораан. Чаш бызаалары
чедир албай турарынын
чыдалагынын боос инектерин
кыштаглаашканын берге бай-
далга эрткин, чегериле,
ажаллаанын ыңдыл-да эн
эвес болганы-биле тайыр-
лаар апар.

Чай душкени-биле Улуг-
Хем районунун сүт-бараан
фермаларында сүт бүдүр-
генин көвүдээнин күлө агаар-
бойдуштугун эргилдешин таар-
чычалыг үзүлгөн келгенге
биле эвес, а саянчаларын,
кадырларын кызымак
ажылы-биле база харьмалаш-
тыр апар. Бир эвес сүт
бүдүргө, чайгы деңизден
чыкып-ла бол, кышкы үлө
улуг дымка куулаваан тур-
ган болза, улум эн ийик.

Чаш-ла хонук бурунгар
Тыва Республиканын Прези-
дентин Ш. Д. Ооржак, Брат-
ский алыоний заводунун
директору В. С. Гросов, «Бра-
тский» туугутунун чыгыш
директору В. С. Викторов бо-
лган «Братск үлөтүр туугу»
трестин эргелекчиси В. А. Ры-
хальский регионнар аразы-
нын моон сонгар кады ажыл-
дажылгазын дугайында
протоколга ат салган. Кызыл
хоорайла алгы тон даараар
фабриканы Братскийн туугу-
жургу тулуп турарын билер
болгай силер. Бо фабриканы
туудун олар шалкыны ту-
дуп эгелээш. Чүгө апрель
айда бээш 10 миллион ажы-
рублдан шынгээш алган. Чыл
төвүзүңге чедир фабриканы
бирги элээш ажылдага кил-
ер. Илтиг болганда, олар
120 миллион рублдан ажы-

да чөптү эвес чүүлдер база
бар-ла мыйнаа? Чамдык ко-
лектинтерин удуруткучулары
ни айма-ничи арга-шынээ
чогундан, чүвени эки билеэни-
ден база болгулаар болур
ийин. Борта боттарымыс чо-
гадыкчы, тывынгыр бау-
биле ажылдаар ужурууг эвес
бис бе?

да чөптү эвес чүүлдер база
бар-ла мыйнаа? Чамдык ко-
лектинтерин удуруткучулары
ни айма-ничи арга-шынээ
чогундан, чүвени эки билеэни-
ден база болгулаар болур
ийин. Борта боттарымыс чо-
гадыкчы, тывынгыр бау-
биле ажылдаар ужурууг эвес
бис бе?

21 МУҢ ТОННА САРЖАГНЫ ЧОРУДУП БЭЭР

ВАШИНГТОН, июнь 4.
(РОСИТА-СЧТА-нын корр.).
Каттышкан Штаттар чоокку
айларын дургууна Россия-
же 21 муң тонна ач саржагы
экиликте көк аш-чем ду-
аламчызы кылдыр америк
чазактын шугуу-биле чор-
дулуп бээр. Ол дугайында
АКШ-тын көдээ ажал-агы
министерствоунаа дынига-
хан.

кандырткан болурунга сал-
дар чедир» деп, АКШ-
нын көдээ ажал-агы ми-
нистри Эдвард Мэдиган чы-
гаалаан. Саржагы Россия-
же 27 хоорайларына үр-
дүн чедир сазыг четки-
мектеп сазыг килер ужурул деп, ол
айтыкан. Россиянын төдээ-
лидери-биле дугурушканы
булгаар ол саржагы сатка-
ныдан кирген аш-чөргөни-
нин республиканын чурт-
такчы чоңулуун эң чедимке
кезектеринге деткиме көр-
гүзүргени ажылаар.
Ол-ла көдээ ажал-агы

министерствоунаа дынига-
хан. Бу гуманитардыг аш-
чөм дуаламчызы Россия Фе-
дерациязын чурттакчыла-
ры кат айың дургуунаа
саржаг-биле четкир кылдыр

«Азия төвү» шаңнал дээш СПОРТЧУЛААРНЫ ХҮЛЭЭП АЛГАН

Хостуг хүрешке «Азия төвү»
шаңнал дээш маргылаага
киржир-биле Хамаарышпас
күрүстөр демнежлекенин
чүртари болур Узбекстаны-
ны, Татарстанын болгаш
Моолдун база Бурятиядан,
Черногорск, Абакан, Ново-
сибирск, Междуреченск хоор-
айлардан шилдик мөгелер
бистин республикада чедир
келген. Оларын аразында де-
легей чегелег 2, ХКД чеге-
лиг 5 суварла бар. Тыванын
шилдик командазындын ни-
тизи-биле 30 ажыг а арды-
лардан 88 мөгө шаңналыг
чедир дээш бөгүн хүрежиң
эгелээш.

Спорт дөргө-ле чүгө улуг-
улуг маргылаалар, улуг-улуг
чедимчилик эвес, ол харын
политика-биле сырый харь-
лаалды болуп, чурттаар, ар-
агыг квалитеттөөсөө болгаш
экономикаг харьлааларын
тургузарыга үлө алыр
болурун турар дээрин Б. С.
Шымырал ужуражылгага чут-
таан.

Хүрешти солун, организат-
ор болгаш чазыг чок эртин-
гер талазы-биле болурун са-
нылап чуттаалаш бо чылдын
август б-дан эгеледи. Мала-
Уаз хоорайга Калмыкстаны,
Моолдун, Кыдаттын ийн хоор-
айларын спортчуларынын
киржигези-биле болур түрк
дылдыг улустарын спортчу
фестивалыга Тыванын тө-
дээлини киржиң келериче
чалаан.

Республикадан дашкаар кел-
ген суваралар аразында
Иванович Суварал, Андрей
Иванович Асоков, Константин
Андреевич Косов (Илтиг)
дээш Абакан, Улаан-Узунден
дээр болгаш өскелер-дээ
келген.

Демнежле аш-биле алың
болза, 18-ге 9, 52-ге — 18, 57-
ге — 12, 62-ге — 15, 68-ге —
11, 74-ге — 10, 82-ге — 4, 90-
га — 3, 100-ге — 3 мөгелер
амдычында турежиң.

«Шынның» июнь 10-да үнер садар тускай № 3 үндүрүлгезинден

- «Сорукту» — каргыраа, хөмөйүн плагиаткага
бир дугаар бижиткен тыва хөгжүмчү дугайында
очертки (эгези № 2 үндүрүлгедө);
- «Төөгүнүң будалчак ариннар» деп рубри-
кага А. Дугержаанын «Бештин херээниң шыны
тывылзын дээш» деп публицистиктиг чүүлүдөн
үжү боолады шинтирген, ийизиниң шинткелин
боолаар деп тура, солаан, репрессияга таварышкан
кижилерин, оларнын херээниң төөгүзүнү дугайын;
- Кызылдың эрге-хоойлу камгалаа органнын
айжыдакчыларынын оорлар бөлүктөрүн иле-
редир талазы-биле шудургу ажылынын түнөл-
деринин дугайында;
- «Эр кижинин харык-шынээ чилерин эмнээр-
нин дугайында», «Аныяксырынның (шынап-ла аны-
як апарынын) репелтизи» деп сумелерин;
- «Сталин, Жуков болгаш өскелер-дээ», «Анек-
доттар—хөлүг чугаалар» болгаш өске-дээ сонур-
ганчыг материалдарын номчуп болур силер.
Чүгө садар № 3 үндүрүлгеден оларны
номчуп болур!

«Шын» солун редакциязынга

Тыва Республиканын Чазаныга база удуруткучуныга, те-
деридокомпаниянын, Кызылдың ураң үтүу учулшенин,
Тыва күрүс филармониянын театрынын чогадыкчы коллективте-
рине, республиканын Композиторлар эвелелине болгаш
өске-дээ чогадыкчы эвеледерге, «Саян», «Аян» ансамбле-
дерге болгаш тус-тус күссүкчилерге, өюнүктерге, эштерге
болгаш бүгү чок кижилеринге мез 70 харлаан юбилейини
байрамдарыга киршикени дээш чуректин ханымынаа өөрүп
четиргенниң илеретим.

Тыва эртемден М. Х. Мон-
гун үлөтүрү Тыванын төв-
гүчүнүң азыраак кыска
тайырлары кылган.

Маргалаанын оогкомтези
оон кол суваралыга (Бүгү-
чылде чегелег сувар) В. С.
Биче-оолду томуйлаан.
Баштайгы салгылаа лүчү
Совет Тыванын 5 чылы аттыг
«Чыгыш» эгелээш.

Чагыдылга-92

«Шын» солунну бүдүн чылда ча-
гылып албааннар, арткан чартык
чылда ону уламчыладып ап бо-
лурлар. Чагыдылганын чартык
чылда өртөз — 66 рубль, үш айла—

33 рубль. Чагыдылга бо чылдын
июнь 20-ге чедир уламчылаар.
Солунну чагылып алырынче ла-
лажынар!

Ф. СП-1	Министерство связи СССР «Союзпечать»	54240									
АБОНЕМЕНТ		(индекс издавания)									
«ШЫН»		Коллекство томов 1									
на 1992 год по месяцам:											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Куба											
Кочу			(индекс издавания) (аврес)								
			(индекс издавания)								
Доставочная карточка		54240									
№ газеты		(индекс издавания)									
«ШЫН»											
Угол подписки руб	коп	Количество									
месяц	записки	члителей									
на 1992 год		по месяцам									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Куба											
Кочу		(индекс издавания)									

ЭРЗИННИН ХАРЫЛЗААЧЫЛАРЫНДА

БАШКЫВЫС

ЭЖИМ

Рынок харылаачыларынче шилчигенин уе-чаадым куч-ажымлык коллектив бурзууне берге шылгалла...

Интервью

районга экин Леоновича да аяоолоовна Тойгуу борга чааан экепел турдуусу...

Материалдык болгом оораклык дууа кемчилгеги база бир кол чуул болгай...

Онуча болгоу чургуулар деп олураму...

ажына саттымыс. Инчктер ай маан коммрия магаминерин дампынтер тыл...

Ажылаачылардын ээлечегеги шөлөксини хуусаа эми дугайына чуну чугаала...

Бисте колдуунула-ла керек кижилер ажилда турар деп түстүдө чугаала...

Кадрлар айтырым канымы? Моно канчаар шилтирген тур сиер?

Кандык да үчүн бурден дүндө, ому кылар кижилер, каарлар керек алар шык...

Кымылдын педагогика институтуну педагогика кафедрасынын доцент...

Бичангаш бүгүн солтун дампынтер оон дугайына чылг өстөрүн чугаалаас аргавис чок болду...

Башкылаачыны аргалаар, мыла чаа чуулдар кижилер ажилда турар деп түстүдө чугаала...

Барым-Хемчик районун аймак аялдарын продукция башкармандык кезиндеги бурдурун кире турсуу...

Чуртадганын узун оруунга хей-ле эи-өөрлүт бооп кедим...

Тываларга «кижинди кичи жылдады, кичини чон карады» деп үлгөр домак бар...

Доржу КУУЛАР. Кымылдын педагогика институтуну доцентини, филология эртемнини каналадым.

Амыдыралын улус өөредилге-биле холбаан

Улус боо ажилдын улутукучу болгаш оон эртелекени...

Красс Байыр-олоочин Салчактын өг-булене интернационалдык өг-булене шилтирген...

РЫНОК НЕГЕЛДЕЗИН ЭЗУГААР

Бо бүгүн өөрсин көргөш, 1991 чылдын июль айда буру Тыванын харылаачы ажилдаачы...

Ажылаачыларын камчылыктын айтырлары баша-ла кичээлгеини таварине турар-ла чүе кийнаан...

Социал камгалда таламыс ол программарда чүг кирип турарды?

Бистин программыс 31 пунктууда тургузуган, элени дегенерге программа чүе...

Чымыл январьда 1190, февральда 1290 рубль чедер өстүрүкөн бис...

Ажылаачыларын камчылыктын айтырлары баша-ла кичээлгеини таварине турар-ла чүе кийнаан...

Харылаачыларын социал камгалда ам-даа чедирин шилтирген тур сиер...

Майа-ою ОЮН интервью агаан.

ЧАРТЫНЫ БЕЗИН ЧЕДИРБЭЭН

Барым-Хемчик районун аймак аялдарын продукция башкармандык кезиндеги бурдурун кире турсуу...

Бүгүн сүт, эт садып алып дин кижилерини ээлөө мунагычте мал ажылы, малды четкер этши-чөп айла-биле хандыргыт...

БАРЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДА ЭЪТ, СҮТ БУДУРУЛГЕЗИ АЖОК КУДУРААН, ЧҮГЕ?

Арты ажил-айгайлар база хууда мал-маныны кижилер шуну 684 центнер эйти (аргы денги-биле) курунгө саткан...

Хемчик районун аймак аялдарын продукция башкармандык кезиндеги бурдурун кире турсуу...

Хемчик районун аймак аялдарын продукция башкармандык кезиндеги бурдурун кире турсуу...

Чемчик районун аймак аялдарын продукция башкармандык кезиндеги бурдурун кире турсуу...

Союуну чагыдып алырынче далажыңар? ПРОБЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА! На абонементе должн быть проставлен отпск кассовой машины...

ООЧУРУ ДЕДИР БАРГАН Демчинтин Улус-Хемче кирден аксында Ажы-Суг арыжага база чораян...

Районнар солушарындан ЭЛДЕН-ЛЕ ЧҮВЕ Шав мындагы эгелг материал Чөө-Хемчик районда «Ленинч ооку» солушун үчкү арнында парлаан...

АРАВЫСТА ЧАМДЫК КИЖИЛЕРНИН АМЫДЫРАЛЫ Комбинаттың кээ бир кизиндеги бурдурун кире турсуу...

ДЕЦЗИ ТЫВЫЛБАС БЕ? Кизил-Мажалыктын эт комбинаты тускы садыгы ажилды, чога болууну продукциянын садып турары черге өөрүнүчүр...

ЫНАКШЫЛДЫҢ ЧАЗЫ

Балчы биле Доржу чангыс суурга кады ойноп өскөн, чарыбас эчкилер, чангыс кыялдар. Школа дооскан соода шерг хулууга ба...

мелей араак баштактарылар. Ол баштактарынында укур-ла бар, ыччала-даа Доржу ону херекке албас...

тылты берген. Доржу оларны тоомчага-даа албас. Балчы биле Аднайын экин уругдар биле таныштырып каар дээр...

да болуп турар эскерленип кинер, оң арын-шырайында кытыгып чоруур кылдар...

Алдын келген аалчылары биле менделешкеп, бакчыме чалаан, Алдын биле Сылдысмаа чугаалакып ораар...

Ст.-Халде Бора-Тайга суур-ун Кылырга Бажыңнын ийн дугар кыдында делем өрөд. Ол сууруну коуу кежээиктей ийн библиотеканы шуужуу кирилде тур-дар...

ШУЛУК КЫДЫРААЖЫНДАН БУЗУРЕЛИМ Чедип кээрлик үр-ле манал. Чеже хунер, дүйнөр өрти. Четтиникеш чораныгыс...

ААДАН ДИШТАКОР ХУН АРНЫ СОНУУРГАКТАРГА Падди биле кадди Оркой архидеологиян бандей ортуудуна ириана Падди...

БОТКА ЧАГЫГ Бодаганын кеээ шугаа Ботка херек дийар болгай. Сагыш өйгөн бергерлерди, Часкарал ар чыгыш мындай...

АМЕРИКАДА МЫНДЫГ. А БИСТЕ?

АВАЙЫМГА Олчоктанып теңектенсе, Орталан деп чагып, хорур Аваим мен бакшымыс...

ЧЕДИ МИЛЛИОНУ КАЗЫП АЛГАН Казахстандын Туртай обла-стын чурттайына В. Кислер бодууну ороогуна ажалдан турда...

ЧАЙГЫЗЫНЫН ПА — 30 МУН Чабалыктын Билюк бар чоран ол пассажир айтырып-га харым кылдыр түс чегин...

Сактырга, АКШ-та таакым дугайгы калыг-лаа ай-тырм чок шынаш: делетей таакымны алдан ажыг хевирин естуру турар...

АК-КӨК ТЫВАМ Ак-көк Тыва чараш орап, Алды, кишиг Тадыл, Сап, Алды дин чурр болган...

УЗУН ЧАШТЫГЛАР КОНКУРУЗУ Чүс чүс муң кижи чурттак-чылыг Дьержинс хорайга болуп эркен узун...

ИНИ БАШТЫГ, УШ ХОЛДУГ Быдыг байддалыг, дууду, кеминг чаштарын сөөлү үе-де хөй түртүтүп турарыны чылдаганын тускай эртем-нигер эколоттук байдалдыг баксыраанында деп санал турар...

Ук хунуу организастаажип эрттиржиринге артистер, спортчулар, нитиов-биде сураг-лыр, ат-алдардыг кижи-лер кирип турар...

КӨДЭЭГЕ КЕЛЗИН Көшкөн-оол Өвүр чурттуг, Хемчи кызы-биле донайыг бергеш, ай кадарчылап чорууру...

ЧӨӨРБӨ МУҢ ДУРЗУ Аполда деп немес хорайнын кафедринин бирээинде ажалдан турар 27 харымг Улорка-Зигмайер ажылдыг халчок шык. А хостуг үезин ол бир илди, солун эрттирип турар...

ТУКТАН ДААРААН Мурунда турган СССР-дин кадыр биле маска чундыг хоруу туктарында (чурруу орогуна) кылдыр чыгыш-ла 600 бурд өрктинг тос курганна Ковь республи-тос Сислекс рабонуну Ханга сууруну Амдыралг хангыралга бажыңнын мас-тер чоуга салыккан.

Хостуг шакта КРОССБОРД ДООРА ДУРГААР: 5. Эер кезе, чине багар, 6. Өге киж олурар чамы, килс, 9. Терен, хайым сулуг тер...

Шоодуглар Шык-хөп өртөз үлгүдө, галлонал турар үезе, стур-вуска саным баран келер. Ону оочурдавы-барге ажал. Бичин уруглар хеве келгенде, бичи оочуру кезеде-де Паксе дунмай эжелекен турар...

КОШКАРНЫН ХОМУДАЛЫ Сокхотуну үезегинг кош-кары хөй чылды үезе, кара сарыкын чыны үткү тура, дык-ла болдоган. Эрткен чыны оон ээзи Эрес-оол кадары турган. Ажыңын кижины мал-магыны калыг-даа берге кышты хур ажал болгай. Кошкар-нын дэжжыны чил келген. Ковиди халдарын хөй кезин ийстезе, кошкарныг ачы-буяны ол боор. Кожуун төүндө дарагалар үезегинг кошкарны «сонуургал» көргөш, чоруй барган соода, чурттага эскерилген...

Хостуг шакта КРОССБОРД ДООРА ДУРГААР: 5. Эер кезе, чине багар, 6. Өге киж олурар чамы, килс, 9. Терен, хайым сулуг тер...

Хостуг шакта КРОССБОРД ДООРА ДУРГААР: 5. Эер кезе, чине багар, 6. Өге киж олурар чамы, килс, 9. Терен, хайым сулуг тер. Кроссворту Николай САЛЧАК тургускал.

